

• створення державної інформаційно-аналітичної системи аналізу функціонування ПЕК з метою забезпечення органів державної влади усіх рівнів достовірною і повною інформацією про стан справ з енергозабезпечення країни і регіонів [2, с. 121].

Висновки. Подальший прогрес передбачає зосередження основної уваги на вирішенні таких завдань: розробка нових поколінь енергозберігаючих, маловідходних і безвідходних технологій, систем контролю енергоспоживання, нетрадиційних та джерел енергії, підготовка науково-технічних умов, переорієнтація системи підготовки спеціалістів для розвитку суспільства та економіки при стабілізації та зменшенні споживання енергії; розвиток системи освіти населення країни та виховання свідомості в сфері енергозбереження; розвиток правових та економічних засад управління плануванням, виробництвом і організацією споживання енергії підприємствами та регіонами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубровська Г. М. Системи сучасних технологій. Частина III. навч. посіб. / За редакцією А. П. Ткаченка; Черкаси: ЧДТУ, 2008. –212 с.
2. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. <http://www.ukrenergo.gov.ua/ukrenergo/control/uk/archive/docview?typeId=44577>.
3. energy.gov.ua/ukrenergo/control/uk/archive/docview?typeId=44577.
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік. Державний комітет статистики України. – Київ, 2010. – 327 с.
5. Статистичний щорічник Черкаської області за 2009 рік / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Черкаській області, 2010, за ред. В.П.Приймак. – 310 с.

УДК 338.439.5

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНІХ ФОРМУВАНЬ В АПК

Одінцов М.М., к.е.н., доцент

Черкаський державний технологічний університет

Рассматриваются основные положения функционирования интегрированных формирований АПК. Дана характеристика разных подходов стимулирования спроса и предложения молочных продуктов.

Ключевые слова: продовольственная система, вертикальная и горизонтальная кооперация, экономические связи, специализация, интеграция.

The main points of the functioning of integrated units APK have been considered. The characteristics of different approaches to stimulate demand and supply of dairy products are given.

Key words: food system, vertical and horizontal cooperation, economic relations, specialization, integration.

Вступ. В умовах тривалої економічної кризи дослідження інтеграційних процесів в агропродовольчому комплексі стають особливо актуальними як складова частина антикризової політики країни. Інтеграційні процеси в АПК ведуть до формування структур, які сприяють виживанню і адекватно реагують на зміни ринкових умов, підвищенні стійкості та адаптованої здатності у задоволенні споживчого попиту населення.

Розвиток кооперації і інтеграції, як об'єктивний економічний процес, пов'язаний, з одного боку, із суспільним поділом праці і його спеціалізацією, а з іншого, – із необхідністю взаємодії між окремими ланками аграрного і промислового виробництва, що характеризується різноманітністю організаційно-господарських структур, які забезпечують функціонування єдиного технологічного циклу – виробництва, переробки і реалізації продукції. Багатофакторний характер цього процесу передбачає виділення найбільш типових ознак, які можна покласти в основу класифікації взаємодії сільськогосподарських і промислових підприємств на практиці. Класифікація необхідна для того, щоб у достатній мірі відобразити різноманітність вже існуючих інтегрованих формувань і здійснити прогнозування їх розвитку на перспективу.

Перспективи розвитку системи продовольчого забезпечення пов'язані з процесом вертикальної і горизонтальної кооперації, інтеграції в межах АПК і вважаються одним із основних шляхів вирішення організаційно-економічних проблем побудови інтеграційних зв'язків. Якраз механізми вертикальної кооперації і інтеграції здатні працювати на усунення міжгалузевих і внутрігалузевих дисбалансів продовольчої системи. Вертикальна кооперація товаровиробників по всьому технологічному ланцюгу від поля і ферми до споживача повинна створювати умови для забезпечення і постійного підтримання балансу у розвитку галузей, а також структури і масштабів виробництва на основі врахування і дотримання інтересів всіх учасників кооперації і інтеграції.

Вертикальна інтеграція являє собою виробничо-фінансове об'єднання підприємств і організацій, які беруть участь у виробництві, поглибленій переробці і реалізації одного продукту (наприклад молока, свинини або яловичини).

Горизонтальна інтеграція являє собою об'єднання по виробництву, переробці і реалізації декількох продуктів з різними з різними постачальницькими, лізинговими і фінансовими організаціями, обмеженими територіальними межами.

Аналіз наукових досліджень. Специфіка і ефективність інтегрованих формувань в АПК полягає у тому, що вони створюються за принципом формування замкнутого відтворювального циклу. Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, зокрема В.Г. Андрійчука [1], Буздалова І.Н. [2], Маліка М.Й. [3], Месель-Веселяка [4], П.Т. Саблука [5], та інших показують, що якраз інтеграція відіграє важливу роль у відновленні ресурсного потенціалу, технологічної і економічної збалансованості сільського господарства і переробної промисловості. Переваги інтегрованих формувань визначаються по-перше, можливістю мінімізації витрат за етапами виробничого циклу, по-друге, ефектом масштабу [6], коли по мірі наростання обсягів виробництва і реалізації продукції відбувається зростання прибутковості всього ланцюга виробництва готового продукту.

В умовах розімкнутого господарського ланцюга при виробництві продовольства неможливо ефективно адаптуватися до постійних змін зовнішнього економічного середовища, оперативно реагувати на поточну ринкову кон'юнктуру, маневрувати ресурсами, регулювати цінами. Необхідний оптимальний взаємозв'язок між виробниками і переробниками, що забезпечує єдність їх соціально-економічних інтересів і вирішення завдань нарощування виробництва і поставок якісної сировини на переробку, тривалість угод, чітку координацію та взаємну відповідальність сторін. Цим вимогам найкраще відповідають організаційні структури інтеграційного типу.

Виклад основного матеріалу. Модель агропродовольчого формування може приймати різну інтерпретацію по формах організації виробничо-економічних зв'язків в залежності від потреб товаровиробників і соціально-економічної доцільності з точки зору оптимізації виробництва та організації збуту продовольства. Способи кооперації та інтеграційні структури, які об'єднують ланки від виробництва продукції до реалізації її споживачам, різноманітні за організаційно-правовими формами, складу засновників, виду діяльності та формах власності (табл. 1). Завдяки конкуренції та принципу відкритої участі створюються можливості для формування економічного механізму, що відповідає ринковому середовищу, і ефективному розвитку продовольчого ринку.

Таблиця 1

Типологія інтегрованих структур продовольчого ринку

Фактори	Типи і форми
1. Форми власності	Приватні, колективні, господарські товариства, комунальні, державні
2. Форми господарювання	Акціонерні товариства відкритого і закритого типів, концерни, консорціуми, асоціації, спілки, фінансово-промислові групи, холдинги
3. Галузевий склад	Промислові, торгово-промислові, агропромислові
4. Замкнутість технологічного ланцюга	Всі стадії виробництва кінцевого продукту, окремі стадії виробництва
5. Охоплення ринку	Транснаціональні, трансрегіональні, регіональні, локальні
6. Ступінь диверсифікації виробництва	Диверсифіковані, недиверсифіковані

В аграрному секторі в сучасний період значне поширення отримують акціонерні товариства холдингового типу, де інтегратором в основному виступають промислові підприємства, які володіють контрольним пакетом акцій підприємств, що вступають до холдингів по причині безвихідного положення. Їх створення пов'язано, як правило, з необхідності фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств і ця проблема не тільки економічна, але й соціальна, по причині безробіття працездатного сільського населення. При цьому інвестори повинні не тільки погасити борги господарства, надати роботу працівникам ліквідованого підприємства, але і вкласти кошти у модернізацію сільського господарства і зберегти його в якості основного або одного із основних видів діяльності.

Тривала практика господарювання холдингів не сприяла нарощуванню виробництва безпосередньо у сільськогосподарських товаровиробників. Необхідний оптимальний взаємозв'язок між виробниками і переробниками, який забезпечує єдність їх соціально-економічних інтересів і вирішення завдань нарощування виробництва сільськогосподарської продукції і надходження якісної сировини на переробку. Цим вимогам найбільш відповідають організаційні структури типу професійних спілок і асоціацій, де головною ланкою виступають виробники сільськогосподарської продукції, що поставляють сировину для виготовлення готових продовольчих товарів.

Модель агропродовольчого формування може приймати різну інтерпретацію за формами організації виробничо-економічних зв'язків у залежності від потреб товаровиробників та соціально-економічної спрямованості, з точки зору оптимізації виробництва і організації збуту основних видів продовольства.

Формування корпоративної стратегії при створенні агропродовольчих формувань повинно досягати наступних цілей: централізації функцій управління, регулювання і стимулювання економічних відносин між господарюючими суб'єктами, що входять в об'єднання; колегіальність прийняття рішень; цілеспрямованість отримання і розподіл фінансових, матеріальних і технічних засобів на виробництво запроєктованих обсягів продукції; зацікавленість господарюючих суб'єктів об'єднання у збільшенні обсягів виробництва кінцевої продукції, скорочення втрат, поліпшення якості виробленої продукції і удосконалення системи реалізації її споживачам; високоєфективне використання технологій по виробництву, заготівлі і переробки сировини; справедливий розподіл прибутку між господарюючими суб'єктами у залежності від обсягів витрачених засобів і праці.

Ми вважаємо, що в якості найбільш доцільної і реальної форми інтеграції і кооперування у продовольчій системі слід розвивати асоціації виробничих кооперативів, основними засновниками яких сільськогосподарські підприємства сировинної зони і підприємства з переробки сировини.

По мірі поглиблення інтеграції в аграрному секторі і появи інтегрованих структур продовольчого ринку, їх можна класифікувати, виходячи з універсальних ознак. Вивчення практики їх функціонування показало, що інтегровані формування характеризують наступні ознаки: 1) склад учасників; 2) форма власності; 3) глибина відносин між учасниками та інтегратором у процесі виробничої діяльності; 4) ступінь господарської і юридичної самостійності суб'єктів. Виходячи із цього, агропромислові формування в економічній літературі класифікуються: на майнові, договірні, унітарні і змішані.

Майновий холдинг формується інвестором, роль якого виконує промислове підприємство, а суб'єктами є сільськогосподарські, переробні підприємства, торгові, фінансові і інші організації аграрного сервісу АПК. Відносини структурних підрозділів в ньому будуються на основі часткової або повної передачі власності управляючій компанії. Земля сільськогосподарських пайовиків передається в аренду на певний термін.

В холдингових компаніях договірного типу відносини суб'єктів будуються на основі угод між основними і дочірніми підприємствами, що виступають юридичними особами. Всі учасники такого типу зберігають, іноді не в повній мірі, господарську і юридичну самостійність.

Дослідження процесів формування інтегрованих структур холдингового типу свідчать про те, що вони створюються різними шляхами у залежності від механізму реформування власності і регулювання відносин в середині об'єднання, правового положення учасників формування, що приводить до різноманітності організаційно-господарських структур і складності в управлінні ними. Створені інтегровані формування нерідко досить далекі від класичного розуміння холдингу, у зв'язку з чим наукове усвідомлення процесів їх функціонування має не тільки теоретичний інтерес, але й значну практичну спрямованість.

Висновки. Вищевикладене приводить до висновку, що створення інтегрованих формувань повинно базуватися на основних положеннях, що зводяться до наступних принципів.

Принцип добровільності входження учасників і виходу і холдингу передбачає, що рішення про вступ підприємств і організацій в склад агропромислового формування приймається у відповідності з

його статутом: по рішенню зборів акціонерів (в акціонерних товариствах), вкладників (в товариствах з обмеженою відповідальністю), членів об'єднання (в кооперативах). При цьому важливо, щоб процес інтеграції не зводився до чергового формального реформування підприємств АПК і здійснювався на принципах не примусовості, а переконливої добровільності.

Принцип адаптованості означає, що умовах постійної мінливості господарювання і нестабільності розвитку аграрної економіки необхідний пошук не тільки організаційних форм, але і нових підходів до організації управління. Цей принцип передбачає гнучке пристосування підприємств до змін макроекономічних умов і природних факторів господарювання з метою більш ефективного ведення інтегрованого виробництва.

Принцип етапності передбачає еволюційний розвиток різних видів інтегрованих структур, їх перехід від простих до складних форм, зокрема, від горизонтальних до вертикальних, від виробничих до виробничо-торгових.

Принцип цілісності, комплексності і оптимальності розмірів концентрації виробництва передбачає, що функціонування інтегрованих структур повинно забезпечувати чітку погодженість між учасниками інтегрованого процесу. В залежності від їх складу і виробничого напрямку вони можуть являти собою організаційно оформлений на певній території продовольчий комплекс, що включає на сучасній технологічній основі всі стадії виробництва кінцевої продукції.

Принцип виділення «ведучої ланки» – підприємства-інтегратора. Цей принцип передбачає, що підприємством-інтегратором повинно бути фінансово стійке підприємство з високим виробничим потенціалом та по своєму розвитку випереджати інших учасників інтегрованого формування.

Принцип дотримання всіма учасниками законодавчих і інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність господарських суб'єктів, є важливою умовою стійкого розвитку інтегрованого формування і підвищення його ефективності.

Принцип економічного інтересу кожного підприємства на певних напрямках спільної роботи передбачає можливість здійснення перспективних проектів і планів, скорочення витрат і податкових платежів за рахунок оптимізації технологічної ланки, отримання більш високих доходів за рахунок реалізації продукції по більш високих цінах внаслідок поглибленої переробки сільськогосподарської сировини і підвищення якості кінцевого продукту. Можливість отримання значних позик і інвестицій за мінімальними відсотковими ставками.

Базуючись на основних принципах, які відповідають цілям і завданням стабілізації і розвитку агропромислового виробництва на сучасному етапі, повинна вестися робота по формуванню інтегрованих структур. Враховуючи загальну ідеологію функціонування інтегрованих структур, необхідно виходити із наявності основного і дочірніх юридичних осіб, можливості впливу на прийняття рішень основної юридичної особи по відношенню до дочірніх структур. Без підприємства-лідера, як свідчить практика, холдинг стає формальним об'єднанням з низькою ефективністю виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – С. 554–574.
2. Сельскохозяйственная кооперация: теория, мировой опыт, проблемы возрождения. 2-е изд., перераб. и доп. / Колл. авт.; отв. ред. И.Н. Буздалов. – М.: – «Армита-Маркетинг, Менеджмент», 1998. – С. 17.
3. Малік М.Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК / Малік М.Й., Лузан Ю.Я. // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 3–8.
4. В.Я. Месель-Веселяк. Про вдосконалення міжгалузевих економічних відносин в економіці України / Месель-Веселяк В.Я. // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 8–16.
5. Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я. Про регулювання міжгалузевих відносин. Доповідна записка Президенту України // Пропозиції Інституту аграрної економіки УААН з проблем і невідкладних питань розвитку агропромислового комплексу України за 1990-1995 рр. – 1997. – Ч. I. – С. 326.
6. Дорнбуш Рудігер, Фішер Стенлі. Макроекономіка / Пер. з англ. В. Мусієнко та В. Овсієнко. – К.: Основи, 1996. – С. 696–698.